

Paul Éluard

Donar a veure

Traducció i introducció d'Andreu Gomila

Angle Editorial

DONAR A VEURE

EL FAR

65

Amb el suport de la Generalitat de Catalunya
i de la Institució de les Lletres Catalanes:

El traductor d'aquesta obra ha rebut un ajut
de la Institució de les Lletres Catalanes el 2024.

Títol original: *Donner à voir*

© 2026 Andreu Gomila,
per la traducció i la introducció

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de cobertes: Felipe Román Osorio

Primera edició: març de 2026
ISBN: 979-13-87853-24-2
DL B 1802-2026
Imprès a Romanyà Valls, SA

PEFC Certificat

El paper procedeix
de boscos gestionats
de forma sostenible

www.pefc.es

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació
a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic,
mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit
dels titulars del copyright.

Paul Éluard

DONAR A VEURE

Traducció i introducció d'Andreu Gomila

 Angle Editorial

Taula

«La poesia ha de ser feta per tots. No per un» 9

ANDREU GOMILA

Donar a veure

Els secrets d'una vida o La piràmide humana 21

Terme mitjà 41

Nits compartides 53

Aplicada 63

Els somnis sempre immòbils 69

Al fons del cor 83

Física de la poesia 87

L'evidència poètica 95

Pintors 109

El mirall de Baudelaire 127

Primeres vistes antigues 135

Pintors 211

Avís de l'editor 253

**«La poesia ha de ser feta per tots.
No per un.»**

En una carta adreçada a Gala l'1 de gener de 1939, Paul Éluard li comenta que acaba de portar a la Nouvelle Revue Française «un llibre en prosa d'unes 200 pàgines», que sortirà en uns mesos i que es titula *Donner à voire* (*Donar a veure*). «Què en penses?», li pregunta. I tot seguit fa broma: «El petit Darys [Dalí] pronunciarà “Donar a beure”». En les cartes amb la seva esposa, i després exdona, Éluard parla poc dels seus llibres. Li envia poemes, això sí. I comenten coses de la vida social de tots dos. En la mateixa missiva en què li anuncia que aviat apareixerà *Donar a veure*, li diu que li ha donat 500 francs a la filla de tots dos, Cécile, per al seu viatge a Amèrica, que ha trencat definitivament amb André Breton, i comenta uns quants quadres de Dalí.

A casa nostra, Éluard és conegut per haver estat l'home a qui Gala va fer el salt per anar-se'n amb Dalí.

Poc més. A la primavera dels anys 90, es va publicar a València l'únic llibre seu traduït al català, *Capital del dolor*, i la seva petjada ha quedat més aviat difosa, amb l'excepció d'un magnífic número dels *Quaderns de Versàlia* de 2015, que contenia estudis molt valuosos sobre la seva obra i algunes traduccions inèdites. Tot i així, la influència del francès és molt important en autors com J. V. Foix, Josep Palau i Fabre, Bartomeu Rosselló-Pòrcel i Carles Riba. I si no ho ha estat amb la mateixa intensitat més endavant és perquè hem pensat que assumir W. H. Auden era menystenir Éluard, sense reconèixer l'empremta d'aquest en un tòtem contemporani com John Ashbery, que va traduir a l'anglès un bon nombre de poemes d'Éluard. A França, és un símbol nacional i, segurament, és el poeta del segle xx que millor ha aguantat el xxi. Per moltes raons.

Donar a veure, per tant, en la seva qualitat de llibre barroc i polièdric, assagístic i antològic, excepcional, és primordial per acostar-se a l'autor de poemes tan famosos com «Liberté» tot intentant abraçar tota la seva complexitat. Éluard va ser un poeta majúscul i és segurament un dels més grans autors europeus del segle xx. Però si hi ha alguna cosa que el fa diferent, que el fa únic, és la generositat. Un tret que és ben estrany, en els poetes, sovint egocèntrics, egoistes, pagats de si mateixos, aspirants a una grandesa i una posteritat que cap d'ells pot assegurar-se. Volen admiració,

glòria, i no estan disposats a compartir-la amb ningú. Ell no és així. I si la poesia, després d'Auschwitz, es va transformar en un xiuxiueig, potser va ser Éluard qui va obrir aquest camí. Perquè escriu com un home corrent del seu temps, escriu per als seus i sobre els seus, amb el convenciment que, com diu Lautréamont: «La poesia ha de ser feta per tots. No per un». Aquest vers travessa tot aquest *Donar a veure* com una mena de *leitmotiv*. Perquè creu fermament que el poeta no és un ésser especial i que «la millor manera d'estar agraïts [amb Déu] és consolar la humanitat, tornar-li-ho tot, agafar-la de la mà, tractar-la com un germà», escriu Lautréamont en el mateix poema, uns versos més avall.

«Totes les torres d'ivori seran demolides, totes les paraules seran sagrades i l'home, finalment conciliat amb la realitat, que és la seva, no haurà de fer res més que tancar els ulls perquè s'obrin les portes del meravellós», escriu Éluard just després de donar entrada, per primer cop, al vers de Lautréamont. Més endavant, quan en torna a parlar, diu: «Només depèn de la consciència humana revoltar-se contra el que li vol fer creure que no és un tot per a acabar amb la fastigosa desigualtat que obliga a servir-se dels filòsofs i dels poetes per a prendre's seriosament». En la mateixa línia, cita William Blake («De la mateixa manera que tots els homes són semblants en la seva forma exterior, de la mateixa manera (i amb la mateixa veritat

infinita), són tots semblants en el seu Geni poètic») i Baudelaire («La idea poètica, que es desprèn del moviment de les línies, és la hipòtesi d'un ésser vast, immens, complex, però eurítmic, d'un animal ple de geni, que pateix i sospira per tots els sospirs i totes les ambicions humanes»). Queda clar, doncs, que la poesia ha de ser feta per tots. No per un.

En molts sentits, Éluard és aquest *tots*, aquest home que es preocupa perquè Gala sigui feliç amb Dalí, que no pot suportar els aires de Breton, qui escriurà els més bells poemes d'amor i que observarà els artistes del seu temps com el seu serf servidor. Un *tots* que no li resta vàlua, sinó més aviat el contrari, perquè va ser capaç de sumar sempre, d'obrir vies noves i saber quin era el seu lloc. Sabia quedar-se en un racó, sabia fins i tot elogiar els enemics. A *Donar a veure*, per exemple, tot i la seva recent enemistat, Breton és un personatge important: es van separar els seus cossos, però les seves ànimes seguien treballant plegades.

*

Donar a veure és un llibre profundament estètic. En bona mesura, és una antologia temàtica de la seva obra (sobre la relació d'art i pensament) fins al 1939, cosa que vol dir que recull l'època de màxima esplendor, d'ell i del surrealisme. Hi ha des de poemes en prosa a conferències, escrits sobre art, estudis, els

poemes que va dedicar als seus amics pintors (entre els quals, Picasso, Dalí i Miró)... Hi ha, sobretot, el seu ideari, una reflexió que entrecreua amb els filòsofs i poetes del seu temps i els que el van precedir. És enlluernadora la secció en què els relaciona a tots, quan diu que Rimbaud i Lautréamont s'ignoraven, però que van arribar al mateix port. Quan parla de Feuerbach i Novalis, de Baudelaire, de Shakespeare i Joubert, de Freud i de Breton, de Poe i Reverdy.

Aquest és un llibre que fa aturar el temps, que ens mostra com era el món abans de la desfeta de 1939. La Segona Guerra Mundial, engendada per l'Alemanya nazi a partir de l'1 de setembre d'aquell any, va canviar moltes coses. Fins i tot va fer que Éluard tornés al Partit Comunista (d'on havia estat expulsat el 1933), que participés en la Resistència i que els temes polítics afloressin de manera més evident en la seva obra. Però Éluard sempre va ser polític. Després de la Gran Guerra, va establir lligams amb Alemanya, va passar per sobre del fervor victoriós francès. A «L'evidència poètica», per exemple, recorda que el febrer de 1917, el pintor surrealista Max Ernst i ell eren al front, a un quilòmetre a penes l'un de l'altre: l'artiller alemany bombardejava les trinxeres on ell, soldat d'infanteria francès, feia guàrdia. Tres anys després, diu, «érem els millors amics del món i hem lluitat junts des d'aleshores, amb acarnissament, per

la mateixa causa, la de l'emancipació total de l'home».

Perquè quan recupera Lautréamont ho fa amb el convenciment d'un ésser humà que vol, només, ser com els altres. No debades, «L'evidència poètica» comença així: «Ha arribat el temps en què tots els poetes tenen el dret i el deure de sostenir que estan profundament arrelats en la vida dels altres homes, en la vida comuna». Més endavant, se'n va cap a la *Defensa de la poesia* de Shelley: «Un home per ser superlativament bo ha d'imaginar amb força i amplitud: ha de posar-se ell mateix en el lloc d'un altre i de molts altres; les penes i els plaers de la seva espècie han de convertir-se en els seus». Abans, en un poema en prosa, titulat «Els altres», apunta: «D'haver estat sovint en un estat de feblesa psíquica extrema, tan visible que em creia ja abandonat, oblidat, en els moments més dolents sento el desig de privar voluntàriament els altres de mi i de viure contra vent i marea». Perquè se sap prescindible, feble, petit.

*

Endinsar-se en *Donar a veure* és un exercici d'anivellament. Perquè Éluard tracta sempre el lector de tu a tu. No l'alliçona, no s'hi posa per sobre, hi parla, hi manté una conversa on ni tan sols porta la veu cantant. Vol reconèixer-se entre la resta com un igual,

desitja viure enmig del món, a voltes com a fanaler, de vegades com a notari, sempre com un ésser apassionat que il·lumina el camí i aixeca acta. Perquè, encara que sap que el pa és més útil que la poesia, també coneix que la poesia és el recer de la humanitat.

I, al final, *Donar a veure* és un regal, una ofrena, que Éluard fa a tots els homes i les dones que, com ell, han viscut temps difícils i han intentat seguir endavant. No debades, ell va sobreviure dues guerres mundials i els conflictes del seu temps. És dels pocs d'aquella època que, des d'un punt de vista moral, podem salvar de la crema. Això el fa millor? En absolut. Però almenys podem dir, després de llegir-lo, que vam conèixer un home bo que creia que la poesia és de tothom, que pot ser feta per *tots*, no únicament per un.

ANDREU GOMILA

Desembre de 2025

L'EVIDÈNCIA POÈTICA

Fragments d'una conferència pronunciada a Londres, el 24 de juny de 1936, en ocasió de l'Exposició Surrealista, organitzada per Roland Penrose.

Ha arribat el temps en què tots els poetes tenen el dret i el deure de sostenir que estan profundament arrelats en la vida dels altres homes, en la vida comuna.

Al cim de tot, sí, ho sé, sempre n'hi ha hagut alguns que ens han explicat aquesta galindaina, però, com que no hi eren, no han sabut dir-nos que hi plou, que s'hi fa de nit, que s'hi tremola de fred, que s'hi conserva la memòria de l'home i del seu aspecte deplorable, que s'hi conserva, que s'hi ha de conservar la memòria de l'estúpidesa infame, que s'hi senten riures de fang, paraules de mort. Al cim de tot, com en altres llocs, potser més que a cap altra banda, per als qui *veuen*, la desgràcia desfà i refà sense parar un món banal, vulgar, insuportable, impossible.

No hi ha grandesa per a qui vol fer-se gran. No hi ha model per a qui busca el que no ha vist mai. Estem tots als mateix nivell. Esborrem els altres.

En fer servir les contradiccions només amb un objectiu igualitari, la poesia, infeliç de complaure quan està satisfeta amb ella mateixa, *s'esforça*, des de sempre, malgrat les persecucions de tota mena, per negar-se a atendre un ordre que no és seu, una glòria indesitjable i els diversos avantatges promesos pel conformisme i la prudència.

Poesia pura? La força absoluta de la poesia purificarà els homes, tots els homes. Escoltem Lau-tréamont: «La poesia ha de ser feta per tots. No per un». Totes les torres d'ivori seran demolides, totes les paraules seran sagrades i l'home, finalment conciliat amb la realitat, que és la seva, no haurà de fer res més que tancar els ulls perquè s'obrin les portes del meravellós.

*

El pa és més útil que la poesia. Però l'amor, en el sentit complet, humà de la paraula, l'amor-passió no és més útil que la poesia. L'home, en situar-se al cim de l'escala dels éssers, no pot negar el valor dels seus sentiments, per poc productius i antisocials que semblin. «Té —diu Feuerbach— els mateixos sentits que l'animal, però en ell la sensació, en lloc de ser

relativa, subordinada a les necessitats inferiors de la vida, esdevé un ésser absolut, el seu propi objectiu, el seu propi gaudi.» És aquí on trobem la necessitat. L'home necessita tenir constantment consciència de la seva supremacia sobre la natura, per protegir-se'n, per vèncer-la.

De jove, sent la nostàlgia de la seva infantesa; d'home, la nostàlgia de la seva adolescència; de vell, l'amargor d'haver viscut. Les imatges del poeta estan fetes d'un objecte per oblidar i d'un objecte per recordar. Avorrit, projecta les seves profecies en el passat. Tot el que crea desapareix amb l'home que va ser ahir. Demà, sabrà alguna cosa nova. Però avui està absent d'aquest present universal.

La imaginació no té instint d'imitació. És la font i el torrent que no es remunten. És d'aquest somni viu d'on el dia neix i mor a cada instant. És l'univers sense associació, l'univers que no forma part d'un univers més gran, l'univers sense déu, perquè no menteix mai, perquè no confon mai el que serà amb el que va ser. La veritat es diu molt de pressa, sense reflexionar, francament, i la tristesa, el furor, la gravetat, la joia no són res més que canvis de temps, que cels seduïts.

El poeta és el que inspira molt més que el que està inspirat. Els poemes tenen sempre grans marges blancs, grans marges de silenci on la memòria ardent

es consumeix per recrear un deliri sense passat. La seva principal qualitat no és, ho repeteixo, invocar, sinó inspirar. Són tants els poemes d'amor sense objecte que han unit, un bell dia, els amants. Somiem en un poema com somiem en un ésser. La comprensió, com el desig, com l'odi, està feta de relacions entre la cosa a comprendre i les altres, es compregui o no.

És l'esperança o la desesperació el que determinarà per al somiador despert —per al poeta— l'acció de la seva imaginació. Tant si formula aquesta esperança com aquesta desesperança, les seves relacions amb el món canviaran immediatament. Per al poeta tot pot produir una sensació i, per tant, sentiments. Tot el que és concret es converteix aleshores en l'aliment de la seva imaginació, i l'esperança i la desesperació passen, amb les sensacions i els sentiments, al que és concret.

*

A la vella casa del nord de França que habiten actualment els actuals comtes de Sade, l'arbre genealògic que està pintat sobre una de les parets del menjador només té una fulla morta, la de Donatien-Alphonse-François de Sade, que va ser empresonat per Lluís XV, per Lluís XVI, per la Convenció i per Napoleó. Tancat durant trenta anys, va morir en un manicomi, més lúcid i més pur que cap home del seu temps. El

1789, des de la Bastilla, el que bé es va merèixer ser anomenat en broma el Diví Marquès demanava al poble auxili per als presoners; el 1793, dedicat, tanmateix, en cos i ànima a la Revolució, membre de la secció de Piques, s'aixecava contra la pena de mort, reprovava els crims que es cometien sense passió i va seguir sent ateu davant del nou culte, el de l'Ésser Suprem que Robespierre fa celebrar; vol confrontar el seu geni al de tot un poble estudiant de la llibertat. A penes sortit de presó, envia al Primer Cònsol el primer exemplar d'un llibel en contra seva.

Sade va voler tornar a donar a l'home civilitzat la força dels seus instints primitius, va voler alliberar la imaginació amorosa dels seus propis objectes. Va creure que des d'aquí, i únicament des d'aquí, naixeria la veritable igualtat.

Pel que fa a la virtut, portadora en ella mateixa de la felicitat, Sade es va esforçar, en nom de tot el que pateix, a rebaixar-la, a humiliar-la, a imposar-li la llei suprema de la desgràcia, contra tota il·lusió, contra tota mentida, per poder ajudar tots aquells reprovats per ella a construir un món a la mida immensa de l'home. La moral cristiana, a la qual sovint cal, amb desesperació i vergonya, admetre que no estem preparats per acabar amb ella, és un infern. En contra seva, tots els desigs del cos *que imagina* s'insurgeixen. ¿Quant haurem d'udolar, bregar, plorar abans que els

símbols de l'amor es converteixin en símbols de la facilitat, de la llibertat?

Escolteu la tristesa de Sade: «Estimar i gaudir són coses molt diferents; en trobem la prova en què estimem tots els dies sense gaudir, i que gaudim encara més sovint sense estimar». I constata: «Els gaudis aïllats tenen, per tant, encants, poden fins i tot tenir-ne més que tots els altres; ah! Si no fos així, ¿com gaudirien tants vellards, tanta gent o estrafo o plena de defectes? Estan ben convençuts que ja no els estimem, ben segurs que és impossible que compartim el que experimenten: però tenen menys plaer?

I Sade, en justificar els homes singulars en les coses de l'amor, s'alça contra tots els que només el reconeixen com a indispensable per perpetuar la seva raça immunda: «Pedants, botxins, carcellers, legisladors, escòria tonsurada, què fareu quan hi arribem? ¿En què es convertiran les vostres lleis, la vostra moral, la vostra religió, les vostres forques, el vostre paradís, els vostres Déus, el vostre infern, quan es demostrï que aquest o aquell corrent d'humors, aquella mena de fibres, tal grau d'acritud en la sang o en els esperits animals basta per fer d'un home l'objecte de les vostres penes o de les vostres recompenses?».

El seu perfecte pessimisme li dona la més freda raó. La poesia surrealista, la poesia de sempre, mai

no ha aconseguit arribar més lluny. Són les veritats fosques que apareixen en l'obra dels poetes de debò, ja que són veritats i gairebé tota la resta és mentida. I que no intentin acusar-nos de contradir-nos quan diem això, que no contraposin el nostre materialisme revolucionari, que no contraposin que l'home, primer, ha de menjar. Els més bojós, els més allunyats del món dels poetes que estimem, potser han tornat a posar l'aliment al seu lloc, però aquest lloc era el més alt de tots, per simbòlic, per total. Tot s'hi va reabsorbir.

No posseïm cap retrat del Marquès de Sade. És significatiu que no en posseïm tampoc cap de Lautrémont. La cara d'aquests dos escriptors fantàstics i revolucionaris, els més desesperadament audaços de la història, s'endinsa en la nit dels temps.

Tots dos van portar a terme la lluita més descarada contra els artificis, tant si són rudes com subtils, contra els paranys que ens para aquesta falsa realitat freturosa que rebaixa l'home. A la fórmula: «Sou el que sou», ells van afegir: «Podeu ser una altra cosa».

A través de la seva violència, Sade i Lautrémont fan que la solitud es desempallegui de tot el que se'n vanta. En la solitud, cada objecte, cada ésser, cada coneixement, cada imatge també, tramar tornar a la seva realitat sense futur, no tenir ja cap secret a re-

velar, ser gestat de manera serena, inútil a través de l'atmosfera que ell mateix crea.

Sade i Lautréamont, que van estar horriblement sols, se'n van venjar en apoderar-se del món trist que els van imposar. En les seves mans: la terra, el foc, l'aigua; en les seves mans: el gaudi àrid de la privació, però també les armes: i en els seus ulls: la còlera. Víctimes criminals responen a la calma que els cobrirà de cendres. Trenquen, imposen, terroritzen, saquegen. Les portes de l'amor i de l'odi estan obertes i deixen pas a la violència. Inhumana, posarà l'home dret, veritablement dret, i no retindrà d'aquest sediment sobre la terra la possibilitat d'un final. L'home deixarà enrere els seus refugis i enfront de la vana disposició dels encants i dels desencantaments, s'embrigarà de la força del seu deliri. Aleshores ja no serà un estranger, ni per a ell mateix, ni per als altres. El surrealisme, que és un instrument de coneixement i per això mateix un instrument més de conquesta que de defensa, treballa per posar al dia la consciència profunda de l'home. El surrealisme treballa per demostrar que el pensament és comú a tothom; treballa per reduir les diferències que existeixen entre els homes i, per això, es nega a servir un ordre, basat en la desigualtat, en l'enganyifa, en la covardia.

Que l'home es descobreixi, que es conegui, i se sentirà de seguida capaç d'apoderar-se de tots els tresors

dels quals ha estat completament privat, de tots els tresors tan materials com espirituals que amuntega, des de sempre, al preu dels més horribles patiments, per a un petit nombre de privilegiats cecs i sords a tot el que constitueix la grandesa humana.

La solitud dels poetes, avui, s'està esborrant. Vet aquí que són homes enmig dels homes, vet aquí que tenen germans.

*

Hi ha una paraula que m'exalta, una paraula que mai no he sentit sense experimentar un calfred, una gran esperança, la més gran, la de vèncer els poders de la ruïna i de la mort que aclaparen els homes, aquesta paraula és: fraternització.

El febrer de 1917, el pintor surrealista Max Ernst i jo érem al front, a un quilòmetre a penes l'un de l'altre. L'artiller alemany Max Ernst bombardejava les trinxeres on jo, soldat d'infanteria francès, feia guàrdia. Tres anys després, érem els millors amics del món i hem lluitat junts des d'aleshores, amb acarnissament, per la mateixa causa, la de l'emancipació total de l'home.

El 1925, en el moment de la guerra del Marroc, Max Ernst sostenia amb mi la crida a la fraternització del Partit Comunista Francès. Afirmo que llavors

va ficar el nas en el que li concernia, en la mateixa mesura en què s'havia vist obligat, el 1917, a barrejar-se en allò que no li concernia. Com si hagués estat possible, durant la guerra, dirigir-nos l'un cap a l'altre i allargar la mà de manera espontània, violenta, contra el nostre enemic comú: la internacional del lucre.

«Oh, vosaltres, que sou els meus germans perquè tinc enemics!», va dir Benjamin Péret.

Contra aquests enemics, fins i tot en els límits extrems de l'abatiment, del pessimisme, mai no vam estar completament sols. Tot, en la societat actual, s'alça, a cada pas que fem, per humiliar-nos, per fer-nos tornar enrere. Però no hem de perdre de vista que és perquè nosaltres som el mal, el mal en el sentit de què parlava Engels, perquè amb tots els nostres semblants, contribuïm a la ruïna de la burgesia, a la ruïna dels seus bens i de la seva bellesa.

És aquest bé, aquesta bellesa subjugada a les idees de propietat, de família, de religió, de pàtria, el que nosaltres combatem plegats. Els poetes dignes d'aquest nom es neguen, com els proletaris, a ser explotats. La poesia veritable forma part del que no es conforma amb aquesta moral que, per mantenir el seu ordre, el seu prestigi, no sap construir res més que bancs, casernes, presons, esglésies, bordells. La poesia veritable forma part de tot el que dispensa l'home d'aquest bé espantós que té el rostre de la mort. Forma part de

l'obra de Sade, de Marx o de Picasso, tant com de la de Rimbaud, de Lautréamont o de Freud. Hi és en la invenció de la ràdio, en la gesta del *Txeliüskin*, en la revolució d'Astúries,⁴ en les vagues de França i de Bèlgica. També forma part de la freda necessitat, la de saber o de menjar millor, tant com del gust per allò meravellós. Des de fa més de cent anys, els poetes han baixat dels cims on creien ser. Han sortit al carrer, han insultat els seus amos, ja no tenen déus, gosen besar la bellesa i l'amor a la boca, han après els cants de revolta de la multitud desgraciada i, sense descans, intenten ensenyar-li els seus.

Poc els importen els sarcasmes i els riures, hi estan acostumats, però ara tenen la seguretat de parlar per a tothom. La seva consciència els pertany.

4. Després, en la meravellosa defensa del poble espanyol contra els seus enemics.